

Hilvarenbeek, Gelderackers

Een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P): evaluatieverslag

J. Claeys

ADC

ArcheoProjecten

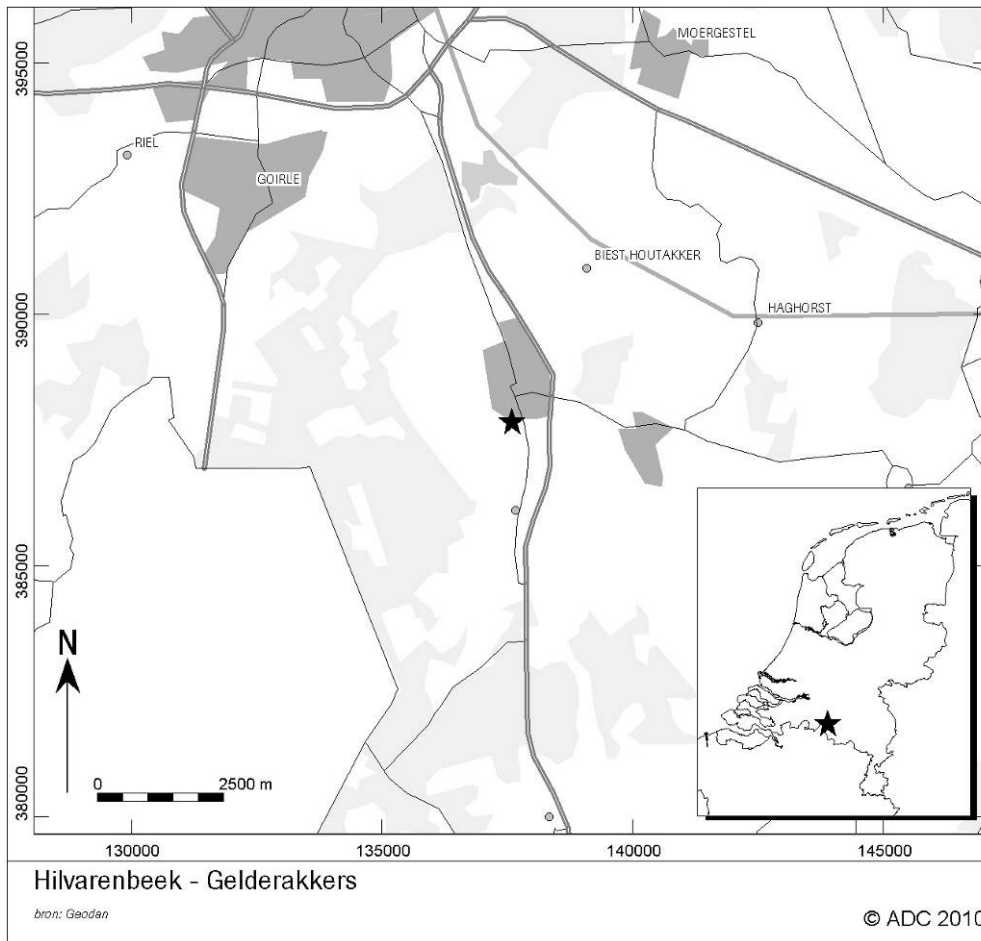
© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, oktober 2010
Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Fax 033 299 8180
Email info@archeologie.nl

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Noord-Brabant
Gemeente:	Hilvarenbeek
Plaats:	Hilvarenbeek
Toponiem:	Gelderakkers
Kadastrale gegevens:	Kadasternummers 1441, 1283, 1284, 844, 1261, 1262, 842, 1394, 942, 1293
Kaartblad:	50 F
Coördinaten:	NW: x=137.437 / y=387.913 NO: x=137.745 / y=387.954 ZO: x=137.828 / y=387.746 ZW: x=137.395 / y=387.913
Projectverantwoordelijke:	J. Claeys
Bevoegde overheid:	Gemeente Hilvarenbeek
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Mevr. M. Mulders
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	42788
ADC-projectcode:	4120624
Complex en ABR codering:	Nederzetting (NX)
Periode(n):	Bronstijd (BT), IJzertijd (IJZ), Romeinse tijd (ROM), Middeleeuwen (ME)
Geomorfologische context:	Dekzandpakketten (Formatie van Boxtel)
NAP hoogte maaiveld:	17,5 m - 18 m +NAP
Maximale diepte onderzoek:	1,6 m -mv
Uitvoering van het veldwerk:	8 tot en met 15 september 2010
Beheer en plaats documentatie:	ADC-ArcheoProjecten
e-depot link:	nvt

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied

Inleiding

Van 8 tot en met 13 september 2010 heeft ADC ArcheoProjecten een archeologisch onderzoek uitgevoerd op de locatie Gelderakkers te Hilvarenbeek (zie afb. 1). Dit onderzoek betrof de eerste fase van een inventariserend veldonderzoek door middel van proefsleuven (IVO-P) naar aanleiding van geplande bouwwerkzaamheden op het terrein. Het doel van het onderzoek was het vaststellen en waarderen van eventuele archeologische waarden binnen het plangebied.

Op het onderzochte terrein, dat momenteel in gebruik was als akker en weiland, wordt nieuwbouw ingepland. De bevoegde overheid, de gemeente Hilvarenbeek, heeft gesteld dat dit alleen mag worden gerealiseerd als eventuele archeologische resten worden geborgen en gedocumenteerd door een erkend en daartoe gemachtigd archeologisch bedrijf. In totaal is ca. 2669 m² onderzocht. Het plangebied wordt ten noorden begrensd door de Langecruysstraat, ten oosten door de Gelderstraat en ten westen door de Bolakker. Ten zuiden loopt het terrein verder uit in wei- en akkerland tot aan de Hoge Spul.

Het onderzoek is uitgevoerd conform het Programma van Eisen (PvE)¹ dat voor dit gebied is opgesteld. De onderzoeksvragen die hierin zijn geformuleerd zullen in het eindrapport op basis van de resultaten worden beantwoord.

Projectverantwoordelijke van ADC ArcheoProjecten was Johan Claeys (KNA-archeoloog). Verder waren bij het onderzoek betrokken: Wendy Deitch (junior archeoloog) en Roy Machiels (senior veldtechnicus). Het vondstmateriaal werd gescand door Frédérique Reigersman (Romeins en prehistorisch aardewerk) en Sebastiaan Ostkamp (middeleeuws aardewerk). Nienke Prangmsma begeleidde het project als senior archeoloog.

Methoden

Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.2 en conform het PvE. In totaal zijn er tijdens deze eerste veldwerfphase 16 werkputten aangelegd (afb. 2).² Deze werkputten werden aangelegd door een kraan met gladde bak, over een oppervlakte van gemiddeld 40 m bij 4 m. Eén werkput (werkput 5) is om praktische redenen niet over de volledige lengte aangelegd. Aangezien duidelijk aangetoond was dat deze proefsleuf zich midden in een depressie bevond, werd geopteerd om extra vierkante meters in te zetten bij een aantal andere proefsleuven.³ Bij werkputten 6, 13 en 14 is een onderbreking in het vlak merkbaar ter hoogte van bestaande omheining.

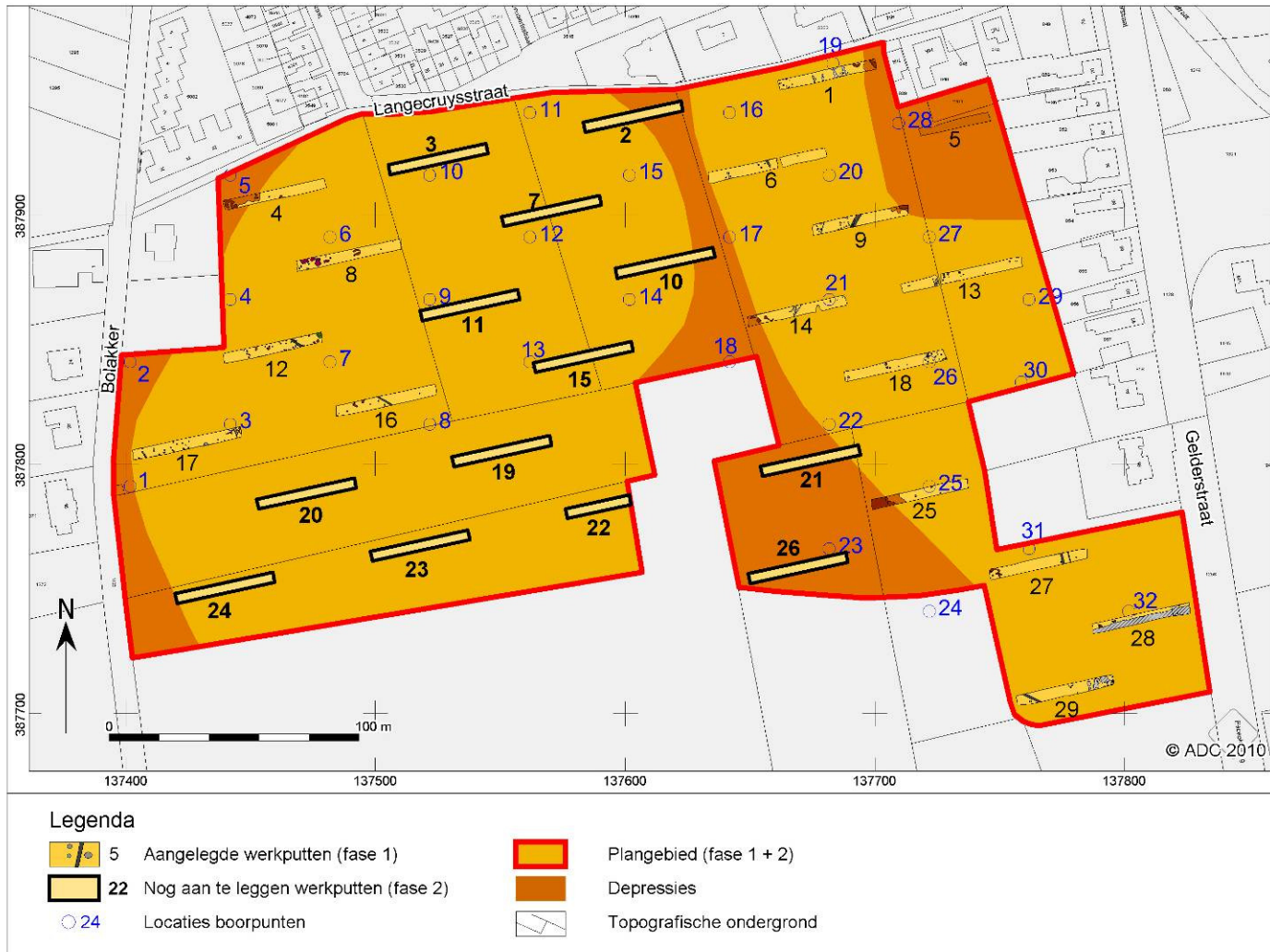
Het sporenvlak bevond zich op uiteenlopende dieptes ten opzichte van het maaiveld, afhankelijk van de positie van de proefsleuf ten opzichte van de depressies. Ter hoogte van werkput 29 bevond het sporenvlak zich op 0,50-0,60 m –mv en ter hoogte van werkput 5, in de depressie, op een maximale diepte van 1,55 m –mv. De putomtrek, de sporen, coupelijnen, meetpennen, vlakhoogtes en maaiveldhoogtes werden digitaal ingemeten met behulp van een *robotic Total Station* (rTS). Per werkput zijn gemiddeld drie profielkolommen gedocumenteerd (elke 20 m). Profielen en coupes zijn met de hand ingetekend, evenals details van bepaalde sporen.

In totaal zijn er 174 sporen aangetroffen, exclusief de reeds bij de aanleg van het vlak herkende natuurlijke verkleuringen en recente verstoringen. Hiervan zijn 32 sporen gecoupeerd, met als doel het beantwoorden van de onderzoeksvragen met een minimale vorm van verstoring. Na couperen werden de sporen gefotografeerd, getekend en beschreven. De overgebleven segmenten werden niet afgewerkt. Sporen die met zekerheid konden worden toegeschreven aan een plattegrond werden niet gecoupeerd, tenzij er tijdens de aanleg van het vlak geen vondsten konden toegeschreven worden aan de structuur. Vondsten werden tijdens de aanleg van het vlak verzameld per vak van 5 m bij 4 m en per stratigrafische eenheid. Indien mogelijk werden vondsten verzameld per spoor. Bijzondere vondsten werden als puntvondst ingemeten.

¹ Ter Wal 2008, BAAC bv, PvE nummer. A08-0171.

² Te weten werkputten 1, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 25, 27, 28 en 29. De nummering van de werkputten is doorlopend opgevat, dus inclusief de tweede fase met de 13 nog aan te leggen werkputten 2, 3, 7, 10, 11, 15, 19, 20, 21, 22, 23, 24 en 26 (zie afb. 2).

³ Te weten bij werkputten 6, 12, 13 en 17.

Afb. 2. Puttenplan.

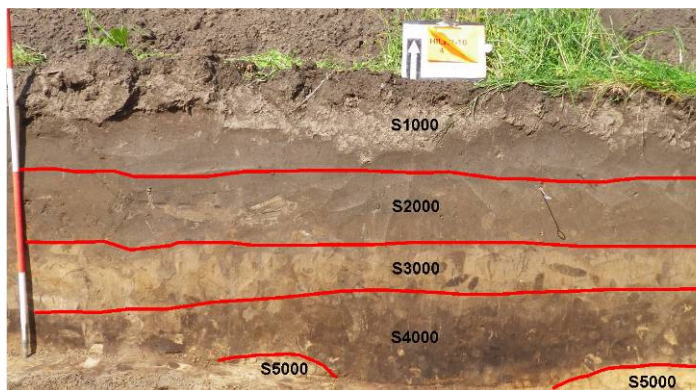

Resultaten

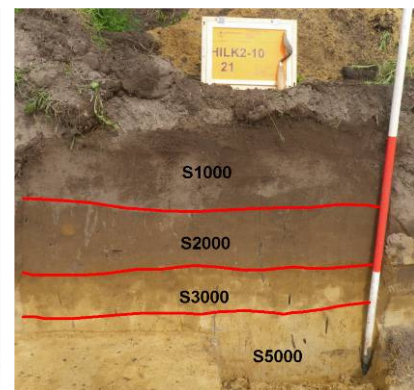
Fysisch geografisch onderzoek

Het plangebied is qua lithologische bodemopbouw redelijk uniform. Met uitzondering van enkele zones aan de randen van de akker, is in het gehele gebied een hoge enkeerdgrond aanwezig. De bodem is grotendeels nog intact. De intactheid uit zich voornamelijk in de aanwezigheid van een twee-fasig esdek en een overgangszone (AC-horizont) tussen het esdek en de C-horizont (moederbodem). Tijdens het verkennende vooronderzoek door middel van boringen bleek dat onder de in het plangebied aanwezige esdek de bodem overwegend uit zwak tot matig siltig, matig fijn zand bestaat.⁴ Ook de korrelgrootte van het zand vertoont weinig variaties (korrelgrootte 150-210 μm); slechts in enkele boringen bestond het moeder materiaal uit sterk siltig, zeer fijn zand (korrelgrootte 105-150 μm). De sortering van dit zand is goed. Dit sediment betreft gedurende het Laat-Glaciaal door de wind afgezet materiaal (dekzand).

De uniformiteit van de bodemopbouw wordt bevestigd tijdens het proefsleuvenonderzoek. De basis bodemopbouw van het plangebied bestaat uit een bouwvoor, esdek, een gebioturbeerde 'mollenlaag' (= AC-horizont) en de C-horizont. Enige uitzondering hierop vormen de depressies die zich manifesteren ter hoogte van werkputten 1, 4, 5, 9, 14 en 25. Op basis van deze gegevens en de informatie uit het vooronderzoek door middel van boringen kunnen de depressies bij benadering in kaart worden gebracht (afb. 1). Deze depressies blijken zich te concentreren in de periferie van fase 1 van het onderzoek (afb. 5-7).

Afb. 3. Profielkolom in de depressie in het oosten van werkput 1.

Afb. 4. Profielkolom in werkput 28.

Beschrijving van de lagen (afb. 3-4):

S1000	bouwvoor donkerbruin, sterk siltig zand; matig compact
S2000	esdek bruin, sterk siltig zand; compact; insluitsels: vegetatie, houtskool, bouwpuinspijkels
S3000	mollenlaag lichtbruin-geel gevlekt, siltig zand; compact; insluitsels: mangaan, ijzer
S4000	ven/depressie donkerbruin-lichtbruin gevlekt, sterk siltig zand; zeer compact; insluitsels: vegetatie
S5000	moederbodem/C-horizont wit-geel, siltig zand; compact; insluitsels: mangaan, ijzer

In de depressies is er op sommige plaatsen duidelijk een uitgeloopte laag herkenbaar (S4001). De C-horizont in de overgangszones naar de depressies is meestal wit van kleur en meer siltig (S5001).

⁴ Van Putten 2008.

Lokaal is er binnen het esdek inderdaad een onderscheid te maken tussen een onderste bruine laag en een donkerbruine laag (S2001) bovenop. De bruine laag vertegenwoordigt het oudste deel van het esdek, waarbij waarschijnlijk gebruik is gemaakt van bosstrooisel als bemestingsmateriaal. In een latere fase is men overgegaan op het gebruik van heideplaggen als bemesting (het donkerbruine deel van het esdek). De namen van de omliggende straten, met name Bolakker en Hoog Spul, verwijzen wellicht nog steeds naar de oorsprong van deze opgehoogde gronden.

Sporen en structuren

Tijdens fase 1 van het onderzoek zijn delen van minstens 4, wellicht 5 en mogelijk meer plattegronden opgegraven (afb. 5-7). Aangezien tijdens dit onderzoek slechts ca. 6,35 % van het terrein onderzocht werd en de onderlinge afstand tussen de putten oost-west 40 m en noord-zuid 25 m bedraagt, kan er een veelvoud aan zowel prehistorische, Romeinse als middeleeuwse structuren worden verwacht binnen het plangebied. Zo is er bijvoorbeeld een waterput aan het licht gekomen (werkput 12) in een zone waarbinnen niet onmiddellijk een huisplattegrond is aangetroffen. Ongetwijfeld bevindt er zich ook hier een structuur op korte afstand.

Afb. 5. Grafveld met vermoedelijke inhumaties (grote, donkere kuilen) en crematies (achterin, niet zichtbaar). Zicht vanuit het westen op werkput 12.

Structuren

In het westen van werkput 1 tekenen zich zeven sporen af die samen structuur 1 vormen (S1-S7, zie bijlage 1.2 en afb. 6.1). In de sporen zelf is er geen vondstmateriaal aangetroffen, ook niet na het couperen van paalkuil S3. Het materiaal afkomstig uit de AC-horizont (S3000) boven de sporen dateert voornamelijk uit de Late-Middeleeuwen. Door de beperkte omvang van het onderzoek is er op basis van de vorm van de structuur niet mogelijk om een datering in de Middeleeuwen te bevestigen.

Structuur 2 bevindt zich ter hoogte van werkput 9 (S3-S12 en S14-20, zie bijlage 1.2 en afb. 6.2). Deze structuur heeft duidelijk een rechthoekige vorm en is wellicht ca. 12 m lang (breedte kan niet gereconstrueerd worden). Ook de meeste paalkuilen zijn afgerond rechthoekig. Ook hier leverden de sporen geen vondstmateriaal op. Paalkuil S6 werd gecoupeerd (afb. 9): ondanks het feit dat sommige sporen zich in het vlak zeer vaag aftekenen, blijken het na couperen toch duidelijke sporen te betreffen. Uit de onderkant van het esdek boven de sporen kwam aardewerk uit de (Late-)Jzertijd en Romeinse tijd. Mogelijk betreft het hier een (inheems) Romeinse structuur.

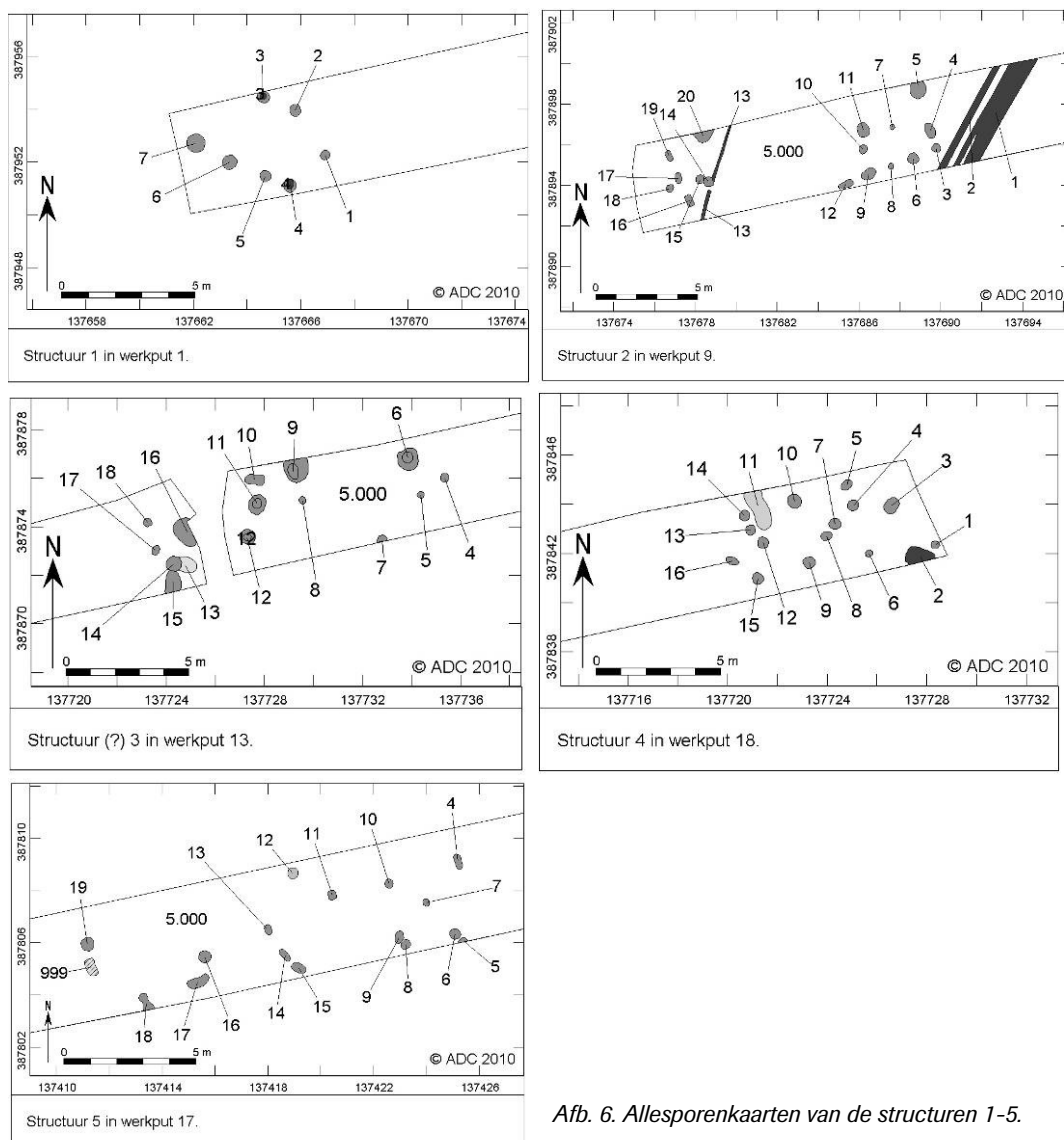
Structuur 3 in werkput 13 is moeilijker af te bakenen en te identificeren, maar er is weinig twijfel dat ook deze sporencluster een (onderdeel van) een structuur vormt (S4-S18, zie bijlage 1.2 en afb. 6.3). Diverse (paal)kuilen vertonen een donkere kern. Bij het machinale opschaven van het vlak kon uit spoor S6 een paar ijertijdscherven worden verzameld. Uit de bovenliggende lagen kwam eveneens voornamelijk

ijzertijd- en mogelijk wat Romeins aardewerk tevoorschijn. Sporen S5 en S11 werden gecoupeerd, maar leverden geen vondstmateriaal op.

Structuur 4 bevindt zich ter hoogte van de oostelijke kop van werkput 18 S1-S10 en S12-S15, zie afb. 6.4 en bijlage 1.2). Reeds tijdens het opschaven van het vlak kwam vondstmateriaal aan het licht uit diverse sporen. Voornamelijk uit S1 en kuil S2 konden een paar tientallen erg grof gemagerde scherven worden verzameld. Waarschijnlijk betreft het hier een bronstijdstructuur. Ook hier is het vooralsnog niet mogelijk om de structuur verder te reconstrueren, alhoewel de plattegrond noordwest-zuidoost georiënteerd lijkt te liggen. Mogelijk betreft het in de proefsleuf aangesneden deel de noordwestelijke korte zijde van het gebouw, met het donkere spoor S2 als haardkuil. Spoor S1 bestond voornamelijk uit een aardewerkconcentratie. Dit is het enige spoor dat volledig is afgewerkt; couperen bleek onmogelijk.

Structuur 5 is aangesneden in het westen van het onderzoeksgebied, centraal in werkput 17 (S4-S11 en S13-S18, zie afb. 6.5 en bijlage 1.1). Opnieuw betreft het een ander type gebouw, zuidwest-noordoost georiënteerd en blijkbaar met afgeronde korte zijden. Vooralsnog kan het gebouw niet op basis van het vondstmateriaal worden gedateerd; uit de AC-horizont boven de sporen komen scherven uit zowel de IJzertijd, Romeinse tijd als Middeleeuwen. Op basis van de plattegrond lijkt een datering in de IJzertijd echter het meest aannemelijk. Spoor S11 werd gecoupeerd en bleek een ondiepe paalkuil te betreffen.

Afb. 6. Allesporenkaarten van de structuren 1-5.

Grafveld

Een opmerkelijke vondst tijdens het veldwerk betrof de lokalisatie van een grafveld met zowel inhumaties als crematies ter hoogte van werkputten 8 en 12 (afb. 5). De crematies lijken zich erg verspreid te bevinden; zowel in werkput 8 (S2) als in werkput 12 (S3) is er telkens slechts één herkend. Echter, ook andere kuilen in deze werkputten, die niet tot een structuur behoren, betreffen mogelijk crematiegraven. Ook kunnen verschillende crematies vergraven zijn door de aanleg van de (latere) kuilen voor inhumaties. Zo bevond er zich als insluitsel bij het couperen van een kwadrant van één van de inhumatiekuilen duidelijk verbrand bot. De inhumatiekuilen (S3, S5, S8, S10, S12 en S17) zijn tussen de 2 m en 2,45 m lang, maar met erg uiteenlopende breedtes. Ze lijken ruwweg (zuid)oost-(noord)west georiënteerd. Bij het couperen van één van deze sporen (S12, zie afb. 10) werd duidelijk dat de kuilen een vlakke bodem hadden. Bovendien leek er zich een mogelijke kistschaduw af te lijnen in het vlak. Uit het gecoupeerde kwadrant konden twee ijzeren voorwerpen, waaronder een lanspunt, worden geborgen (zie verder).

Overige sporen

Overige opvallende sporen betreffen een waterput in werkput 12 en een lange greppel in werkputten 12, 16 en 29. Van de waterput (S1) is alleen het zuidwestelijke kwadrant zichtbaar in het vlak. Deze waterput werd niet nader gecoupeerd om het sporenvlak intact te houden. De vondsten die op vlakhoogte konden worden verzameld leverden geen betrouwbare datering voor de waterput. De greppel werd zowel herkend in werkputten 12 (S7), 16 (S2) als 29 (S5) (zie afb. 2 en bijlage 1.1 en 1.3). In de eerste twee werkputten werd deze ook gecoupeerd (afb. 8). Duidelijk tekent zich onderaan een zogenaamde 'enkelbreker' af. Ondanks het feit dat er vooralsnog geen vondsten uit dit spoor konden verzameld worden, lijkt het qua vorm nog meest waarschijnlijk op een Romeinse greppel. Eén theorie luidt dat een 'enkelbreker' een defensieve functie had, waarbij het voor eventuele aanvallers moeilijker zou worden om de greppel over te steken. In Nederland wordt dit soort greppelprofiel het vaakst geassocieerd met Romeinse legerkampen (hier niet het geval), omgrachting van een Romeinse villa (hier wellicht niet van toepassing) of omgrachting van een Romeins gehucht gesticht door legerveteranen. Deze laatste verklaring zou kunnen passen bij deze vindplaats.

Onder de overige sporen verdienen ook een aantal natuurlijke verkleuringen een vermelding. In sommige zones zijn er boomvallen te herkennen, niet toevallig vaak dichtbij de (overgang naar de) depressies. En op twee plaatsen is een zogenaamde konijnen- of dassenburcht herkend in het vlak, met name in het oosten van werkput 17 (afb. 7) en in het westen van werkput 27.

Afb. 7. Natuurlijke verkleuringen: konijnen- of dassenburcht.

Afb. 8. Coupe op gracht/greppel S7 in werkput 12. Let op de zogenaamde 'enkelbreker' onderin.

Afb. 9. Coupe op paalkuil S6 in werkput 9 (structuur 2 in bijlage 1.2).

Vondstmateriaal

Over het volledige onderzoeksgebied verspreid is vondstmateriaal aangetroffen, voornamelijk aardewerk. De meeste vondsten zijn verzameld tijdens de aanleg van het vlak, bijna uitsluitend uit de AC-horizont (S3000) of uit de onderkant van het esdek (S2000).

Het aardewerk betreft in totaal 252 scherven uit 58 contexten. Het merendeel van de scherven zijn prehistorisch (ca. 3/5); 1/5 stamt uit de Late-IJzertijd / Romeinse tijd en ca. 1/5 van de scherven dateren uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

In de zuidoostelijke zone is uitsluitend vondstmateriaal aangetroffen tijdens de aanleg van het vlak (voornamelijk uit de AC-horizont S3000). Dit betrof hoofdzakelijk aardewerk uit de IJzertijd (Midden-Laet), onder meer besmeten en gepolijste wanden, steengruismagering en een enkele scherv met kalkmagering. Uit het esdek kwamen ook een paar scherven uit de Late-Middeleeuwen en Nieuwe tijd. In het oosten van werkput 18 is een structuur aangetroffen die op basis van het vele vondstmateriaal uit één van de sporen (S1) in de Bronstijd gedateerd moet worden. Een grote hoeveelheid scherven was afkomstig van één pot. Bij het handmatig opschaven van een haardkuil (S2) binnen dezelfde structuur is echter besmeten en gepolijst ijzertijdaardewerk aangetroffen, wat de datering voor de structuur minder duidelijk maakt. Ook tijdens de aanleg van het vlak zijn echter vondsten verzameld uit de IJzertijd (Midden-Laet) en mogelijk Romeinse tijd.

De Romeinse tijd is een stuk duidelijker vertegenwoordigd ter hoogte van werkputten 9 en 13. Mogelijk moet ook de rechthoekige plattegrond in werkput 9 in de Romeinse tijd worden gedateerd, hoewel het Romeinse vondstmateriaal uitsluitend afkomstig is uit de AC-horizont. Onder de Romeinse vondsten bevinden zich onder meer twee randfragmenten en één bodemfragment. Uit dezelfde zone is echter ook een aantal scherven uit de IJzertijd (onder meer één besmeten fragment en één fragment met vingertopindrukken) en uit de (Vroege-)Middeleeuwen afkomstig.

Een scherv kalenderbergaardewerk uit werkput 1 toont aan dat ook de Midden-IJzertijd vertegenwoordigd is op het terrein. Een andere ijzertijdscherv vertoont kamstreepversiering. Er zijn eveneens een aantal ijzertijdbodemfragmenten gevonden in werkput 1. Een stukje van een kruik is mogelijk Romeins, maar kan ook (vroeg-)middeleeuws zijn. Ook zijn er fragmenten van middeleeuws Maaslands en kogelpotaardewerk aangetroffen.

Het vondstmateriaal afkomstig uit de aanleg van het vlak ter hoogte van het grafveld in werkputten 8 en 12 levert geen duidelijkheid op betreffende de mogelijke (gefaseerde) datering van de begravingen. In de overgangszone tussen het esdek zijn scherven uit zowel de IJzertijd, (mogelijk) Romeinse tijd als Vroege- en Late-Middeleeuwen gevonden. Uit de kuil S6 in werkput 12 zijn bij het opschaven van het vlak bovendien zeer grof gemagerde scherven verzameld die mogelijk uit de Bronstijd dateren (hoewel ze iets harder zijn dan de scherven uit werkput 18). Ook de paar vondsten die verzameld zijn bij het opschaven van de waterput S1 in werkput 12 dateren uit uiteenlopende periodes. Wellicht betreft het hier intrusief materiaal.

Ook bij werkputten 16 en 17 konden weinig vondsten worden toegeschreven aan specifieke sporen. Uit de AC-horizont komen scherven uit zowel de IJzertijd (deels gepolijst, één met vingertopindrukken), (inheems-)Romeinse tijd en Middeleeuwen.

De afwezigheid van versiering op de meeste ijzertijdscherven lijkt echter eerder te suggereren dat het meeste vondstmateriaal moet worden gedateerd in de Late-IJzertijd, mogelijk overlappend met de Romeinse aanwezigheid. De meeste scherven die mogelijk in de Romeinse tijd kunnen worden gedateerd betreffen inheems-Romeinse scherven, waarbij voornamelijk IJzertijdtechnieken bleven doorschemeren. Aardewerk uit de IJzertijd zowel als uit de Middeleeuwen is verspreid over het onderzoeksgebied aangetroffen. In het geval van het middeleeuwse aardewerk lijkt de aanwezigheid vooral verklaard te worden door het meerfasige esdek; het middeleeuwse vondstmateriaal kon voorsnog niet aan specifieke sporen worden toegewezen. Een nadere datering van het middeleeuwse aardewerk kan wellicht een beter inzicht verschaffen in de datering van de beide fasen in het esdek.

Daarnaast zijn er 24 stuks natuursteen verzameld uit 15 verschillende contexten. Daaronder bevindt zich wellicht een fragment van de hiel van een gepolijste bijl (vnr. 39). Ook zijn er drie stuks vuursteen verzameld, waaronder een kleine kern (vnr. 29) en de afgebroken top van een kling (vnr. 9). Tenslotte zijn er twee stukken huttenleem, drie slakken, 1 kleiijpfragment en zes stukken bouwaardewerk verzameld.

Een vondstcontext die een speciale vermelding verdient betreft het grafveld in het westen van het onderzoeksgebied (overlappend met werkputten 8 en 12). Eén crematiegraf (S2 in werkput 8) werd volledig opgegraven. Hierin bevonden zich, behalve wat intrusief, jonger aardewerkgruis, geen overblijfselen van een urn. Blijkbaar waren de menselijke resten los in een kleine kuil bijgezet. Mogelijk bevonden de resten zich in een organische recipiënt. Het verbrande botmateriaal bevond zich duidelijk centraal geconcentreerd, alsof verzameld in een stuk textiel, maar de bodemomstandigheden lieten niet toe om sporen daarvan terug te vinden.

Uit een graf met wellicht een inhumatie in dezelfde werkput (S12) werden twee ijzeren voorwerpen verzameld (afb. 10). Bij het opschaven van het tweede vlak leek er zich een lijn af te tekenen die mogelijk de rand van de oorspronkelijke kist voorstelt. Eén van de voorwerpen (vnr. 56) bevond zich buiten en één (vnr. 57) binnen de 'kist'. Vnr. 56 kon na röntgenen herkend worden als een lanspunt. In dat geval zou de lans, waarvan het hout uiteraard is vergaan, in de lengte van de grafkuil langs de kist zijn neergelegd. Vnr. 57 betrof delen van een mes, een metalen plaatje en een onherkenbaar gecorrodeerd voorwerp. Op basis van de positie ten opzichte van het graf lijkt het alsof deze voorwerpen ter hoogte van de borst bevonden: een riem met mes, die dwars over het lichaam werd gedragen?

Afb. 10. Graf S12 in werkput 8, met mogelijke kistaflijning en de twee ijzeren objecten in situ.

Uitwerkingsvoorstel

Tijdens het veldwerk is reeds in overleg met opdrachtgever / bevoegd gezag overeengekomen om één crematiegraf volledig te laten onderzoeken. Ondertussen is de grafcontext gezeefd, wat 356,4 gram aan verbrande (menselijke) botresten opleverde. De uitwerking van het botmateriaal is uitbesteed aan fysisch antropoloog Steffen Baetsen.

Tijdens de evaluatiefase van het onderzoek is het vondstmateriaal gescand. Hieruit kwam het advies om het aardewerk in het definitieve rapport nader onder de loep te nemen ter beantwoording van de onderzoeksvragen en om een scherpere datering te bekomen van de verschillende contexten. Van het aangetroffen natuursteen zou een uitgebreide scan kunnen volstaan. De twee bijzondere metaalvondsten uit de grafcontext (zie hoger) dienen geconserveerd te worden alvorens ze depotwaardig kunnen worden overgedragen. Indien gewenst, kunnen deze voorwerpen ook gerestaureerd worden zodat ze bijvoorbeeld in een museumcollectie kunnen worden opgenomen.

Aangezien er geen vondstmateriaal kan geassocieerd worden met het opgegraven crematiegraf, wordt aangeraden om een C¹⁴-datering van het botmateriaal te laten uitvoeren om het graf in de tijd te kunnen plaatsen.

Bij dit evaluatierapport wordt een offertebrief bijgeleverd voor bovenstaande uitwerkingsvoorstellen.

Aanbevelingen vervolgonderzoek

Voor de reeds onderzochte delen van het terrein geldt dat alle zones als archeologisch waardevol kunnen bestempeld worden (zie bijlage 1). De grootste concentraties aan sporen en vondsten bevinden zich in het noordoostelijke (met vier mogelijke huisplattegronden uit verschillende periodes) en noordwestelijke deel (met minstens één plattegrond, een waterput en een grafveld met inhumaties en crematies) van het onderzoeksgebied. Het zuidoostelijke deel van het terrein (werkputten 25, 27, 28 en 29) leverden geen duidelijke sporenclusters op, maar de aanwezigheid van het verlengde van de greppel uit werkputten 12 /16 en de aanwezigheid van een aantal sporen in combinatie met prehistorisch vondstmateriaal uit de AC-horizont maakt het waarschijnlijk dat ook dit hoge deel van het terrein tot een (prehistorische) nederzetting behoort. Alleen in de periferie van fase 1 zijn depressies aangetroffen, die wellicht weinig kansrijk zijn voor archeologische sporen.

Op basis van de resultaten van fase 1 van het proefsleuvenonderzoek kan met enige zekerheid voorspeld worden dat tijdens fase 2 ook het centrale deel (de nog aan te leggen werkputten 2, 3, 7, 10, 11 en 15) en wellicht het zuidwestelijke deel (de nog aan te leggen werkputten 19, 20, 22, 23 en 24) archeologisch waardevolle zones betreffen. Met deze aanvullende informatie zal het wellicht ook gemakkelijker zijn om de aanwezige depressies af te bakenen. Als natuurlijke fenomenen horen deze laagtes echter evenzeer bij de meerperiodennederzetting als de structuren zelf.

Aangezien nieuwe begravingen kunnen worden aangetroffen, dienen een aantal voorzorgsmaatregelen getroffen te worden. In werkputten 7 en 11 moet heel voorzichtig omgesprongen worden met de aanleg van het eerste vlak; botconcentraties die de aanwezigheid van crematiegraven verraden, zijn vaak reeds op een hoger niveau zichtbaar. Bij het terug dichtdraaien van de werkputten, strekt het bovendien tot aanbeveling om de niet-opgegraven crematies af te dekken met plastic, zodat deze later gemakkelijker en zonder bijkomende schade kunnen worden teruggevonden. Indien een inhumatie moet nader onderzocht worden, is het essentieel om schaafsgewijs te verdiepen en op een dieper niveau nog extra vlakken te documenteren. Het lijkt er immers op dat er nog sporen terug te vinden zijn van de bekisting en in sommige gevallen mogelijk een lijkschaduw. Tijdens de aanleg van alle werkputten moet indien mogelijk materiaal uit het meergefasige esdek apart verzameld worden per fase (stratigrafische eenheid), zodat het vondstmateriaal mogelijk tot een meer strakke datering kan leiden.

Literatuur

Putten, M.J., van, 2008: *Hilvarenbeek, Plangebied Zuidrand. Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek (verkennende fase)*, BAAC-rapport V-08-0054.

Wal, A. ter, 2008: *Programma van Eisen Hilvarenbeek Zuidrand, plangebied Zuidrand* (BAAC-rapport 08-0171).

Lijst van afbeeldingen

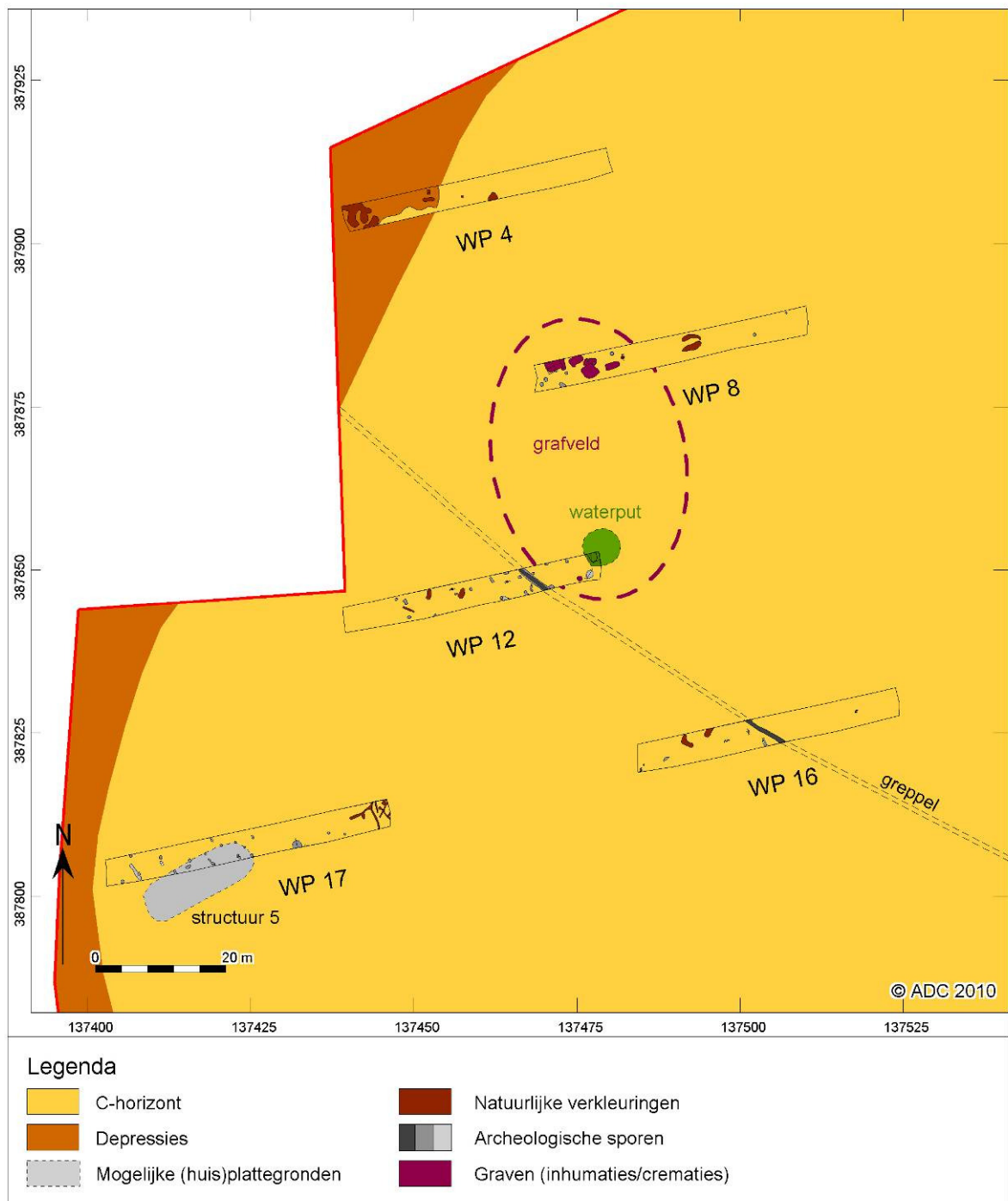
- Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied op de topografische kaart
- Afb. 3. Profielkolom in de depressie in het oosten van werkput 1.
- Afb. 4. Profielkolom in werkput 28.
- Afb. 5. Grafveld met vermoedelijke inhumaties en crematies.
- Afb. 6. Allesporenkaarten van de structuren 1-5.
- Afb. 7. Natuurlijke verkleuringen: konijnen- of dassenburcht.
- Afb. 8. Coupe op gracht/greppel S7 in werkput 12.
- Afb. 9. Coupe op paalkuil S6 in werkput 9.
- Afb. 10. Graf S12 in werkput 8, met mogelijke kistaflijning en de twee ijzeren objecten in situ.

Lijst van bijlagen

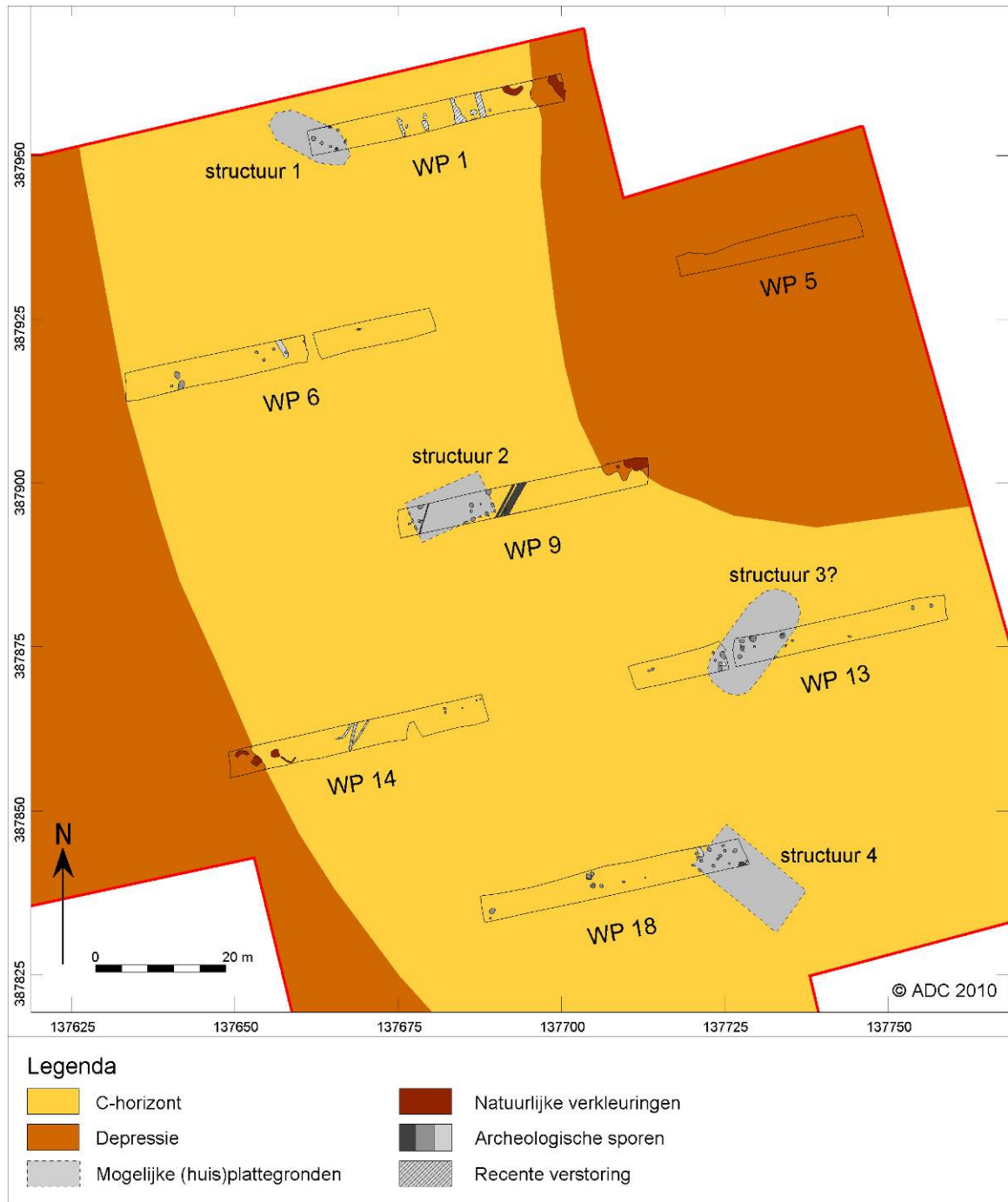
- Bijlage 1. Allesporenkaarten.

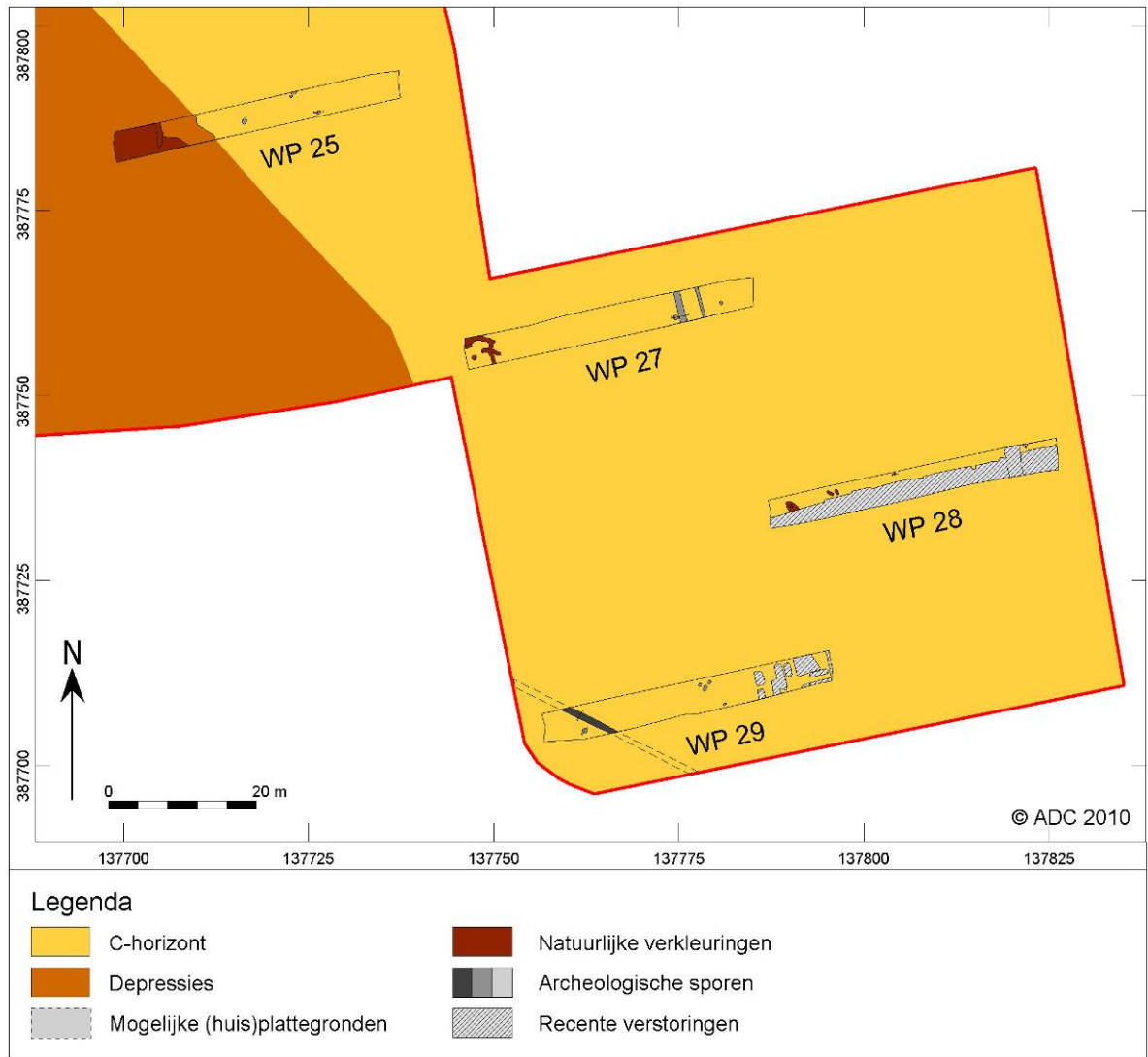
Bijlage 1. Allesporenkaarten.

Bijlage 1.1. Het noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied (werkputten 4, 8, 12, 16 en 17).

Bijlage 1.2. Het noordoostelijke deel van het onderzoeksgebied (werkputten 1, 5, 6, 9, 13, 14 en 18).

Bijlage 1.3 Zuidoostelijke deel van het onderzoeksgebied (werkputten 25, 27, 28 en 29).